

LIETUVOS RESPUBLIKOS GEROS VALIOS KOMPENSACIJOS UŽ ŽYDŲ RELIGINIŲ BENDRUOMENIŲ NEKILNOJAMĄJĮ TURTĄ ĮSTATYMAS TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS KONTEKSTE

Nika Bruskina

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 75
El. paštas: nika.bruskina@tf.stud.vu.lt

Straipsnyje analizuojami tarptautinės teisės, Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės ir užsienio nacionalinės teisės šaltiniai, žydų nevyriausybinių organizacijų ir užsienio valstybės institucijų veiksmai, paskatinę Lietuvos Respublikos geros valios kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymo (toliau – Įstatymas) priėmimą. Taip pat įstatymo nuostatų analizė pateikiama remiantis tarptautinės ir ES teisės šaltiniais, ypatingą dėmesį skiriant Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto (toliau – JT ŽTK), Europos žmogaus teisių teismo (toliau – EŽTT) ir ES Teisingumo Teismo (toliau – ES TT) praktikai.

The Article deals with international law, European Union (hereinafter – EU) law and foreign domestic law sources, acts of Jewish nongovernmental organizations and foreign state institutions which have urged the adoption of the Law on Good Will Compensation for the Immovable Property of Jewish Religious Communities (hereinafter – the Law). Furthermore, invoking international law and EU law sources, paying particular attention to the practice of the United Nations Human Rights Committee, the European Court of Human Rights (hereinafter – ECtHR) and the Court of Justice of the EU, the analysis of the provisions of the Law is provided.

Įvadas

Šio straipsnio objektas yra Įstatymo priėmimą skatinantys šaltiniai, Įstatymo nuostatos ir Įstatymo priėmimo padariniai tarptautinėje arenoje. Siekiama įvertinti Įstatymo priėmimo būtinumą tarptautinės ir ES teisės kontekste ir nustatyti jo nuostatų atitikimą tarptautinei ir ES teisei. Straipsnyje naudojami analizės, lyginamasis ir sisteminis metodai. Įstatymas priimtas 2011 m. birželio 21 d. ir įsigaliojo 2011 m. gruodžio

1 d¹.; Lietuvos Respublikos (toliau – LR) Vyriausybė ar jos įgaliota institucija iki 2011 m. gruodžio 1 d. turi patvirtinti šio įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus². Manytina, kad straipsnyje pateikta anali-

¹ Įstatymo 4 straipsnio 2 dalis, pagal kurią Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija iki 2011 m. gruodžio 1 d. turi patvirtinti šio įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus, įsigaliojo 2011 m. liepos 2 d. [13].

² 2012 m. balandžio 4 d. priimtas LR Vyriausybės nutarimas Nr. 357 „Dėl fondo, skirto disponuoti kompensacija už Lietuvos žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą, paskyrimo“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 42-2052.

zė yra aktuali ir naudinga. Autorės žinio-
mis, mokslinių publikacijų, kuriose būtų
pateikiama panašaus pobūdžio Įstatymo
priėmimo eigos ir Įstatymo nuostatų ana-
lizė, nėra. Siekiant įvertinti LR neveikimą
/ veiksmus totalitarinių režimų okupacijų
metu nusavintos žydų religinių bendruo-
menių nuosavybės grąžinimo ar kompen-
sacijos už tokią nuosavybę mokėjimo sri-
tyje straipsnyje remiamasi įvairiais Jung-
tinių Tautų (toliau – JT), Europos Tarybos
(toliau – ET), ES ir užsienio valstybių na-
cionalinės teisės šaltiniais (pvz., deklaraci-
jomis, rezoliucijomis, įstatymais, JT ŽTK,
EŽTT ir ES TT praktika ir pan.). LR nacio-
naliinių teismų praktika, Įstatymo projekto
aiškinamieji raštai, LR Seimo komitetų
išvados, LR Seimo posėdžių stenogramos
padeda suprasti LR nacionalinio teisinio
reguliavimo problematiką.

Įstatymo priėmimo ištakos

Žalos atlyginimo už žydų religinių ben-
druomenių nekilnojamąjį turtą klausimo
sprendimas Lietuvoje truko gana ilgą lai-
ką. LR Ministro Pirmininko 2002 m. sau-
sio 22 d. potvarkiu Nr. 9 „Dėl darbo grupės
sudarymo“ buvo sudaryta darbo grupė, kuri
turėjo parengti ir pateikti LR Vyriausybei
įstatymų, reikalingų žydų bendruomenių iš-
likusio nekilnojamojo turto atkūrimo prob-
lemoms spręsti, projektus [21]. Galiausiai
LR Vyriausybės 2008 m. lapkričio 12 d. pa-
sitarime buvo priimtas sprendimas ne keisti
esantį nacionalinės teisės aktą, t. y. LR re-
liginių bendrųjų teisės į išlikusį nekilnoja-
majį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą [19],
o rengti alternatyvų LR kompensacijos už
žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį
turtą įstatymo projektą [30].

Siekiant giliau išanalizuoti Įstatymo
priėmimo pagrindus, būtina pažymėti tam
tikrus aktualius tarptautinės ir ES teisės
aktus. Visų pirma būtina prisiminti nuken-
tėjusių nuo sunkių tarptautinės žmogaus
teisės pažeidimų ir tarptautinės humani-
tarinės teisės pažeidimų asmenų teisės į
gynybos priemones ir žalos atlyginimą pa-
grindinius principus ir gaires (toliau – JT
pagrindiniai principai ir gairės) [3]. Šių
JT pagrindinių principų ir gairių II dalies
„Isipareigojimų apimtis“ (angl. – *Scope of
the obligation*) 3 punkto d papunktyje įtvir-
tinta, kad isipareigojimas gerbti, užtikrinti
pagarbą ir įgyvendinti tarptautinę žmogaus
teisę ir tarptautinę humanitarinę teisę api-
ma *inter alia* pareigą suteikti veiksmingas
gynybos priemones aukoms, įskaitant ža-
los atlyginimą; IX dalies „Patirtos žalos
atlyginimas“ (angl. – *Reparation for harm
suffered*) 18–20 punktuose tarp išvardytų
žalos atlyginimo formų, į kurias gali pre-
tenduoti aukos, yra nurodyta restitucija ir
kompensacija. Regioniniu lygmeniu (ET,
ES ir Europos saugumo ir bendradarbia-
vimo organizacijoje (toliau – ESBO))
taip pat priimtos tam tikros rezoliucijos
ir rekomendacijos, skatinančios valsty-
bes nares grąžinti žydų nuosavybę buvu-
siems savininkams arba kompensuoti už
šios nuosavybės praradimą tais atvejais, kai
nuosavybės restitucija negalima. Pvz., ET
Parlamentinės asamblėjos (toliau – ET PA)
rezoliucija Nr. 1096 (1996) [8, 10 punk-
tas], ET PA rezoliucija Nr. 1205 (1999) [6,
3, 8, 11 ir 12 punktai], ET PA rekomen-
dacija Nr. 1291 (1996) [9], ES Europos
Parlamento (toliau – ES EP) rezoliucija
Nr. B4-14936/95 [10, 3 punktas], ES EP
rezoliucija dėl nuosavybės sugrąžinimo

holokausto aukoms [7], ESBO Parlamentinės asamblėjos Paryžiaus deklaracija [4, 107 punktą].

Be to, LR sprendama atlyginimo už žydų religinių bendruomenių turta klausimą atsižvelgė į teisiškai neprivalomą, bet morališkai svarbią 2009 m. birželio 30 d. priimtą Terezino deklaraciją „Dėl holokausto laikotarpio turto ir susijusių dalykų“ (toliau – Terezino deklaracija)³ [2]. Terezino deklaracijos dalies „Nekilnojamas turtas“ 1 punkte skatinama suteikti žydų bendruomenių ar religinio nekilnojamojo turto restituciją arba kompensuoti už tokį turta⁴. Detalią praktinę pagalbą suteikė 2010 m. birželio 9 d. „Restitucijos ir kompensacijos gairės ir geriausios praktikos dėl nekilnojamojo turto, konfiskuoto ar kitaip neteisėtai užgrobtu nacių, fašistų ar jų kolaborantų holokausto (šoa) metu (1933–1945), įskaitant Antrojo pasaulinio karo laikotarpį“ (toliau – Gairės ir geriausios praktikos)⁵ [1]. Įstatymo priėmimą

³ Priimant Terezino deklaraciją dalyvavo 46 valstybių, įskaitant Lietuvos Respubliką, atstovai. Deklaracijos preambulėje pažymėta, kad ji neturi įtakos tarptautinei teisei ir įsipareigojimams.

⁴ Deklaracijos tekste daroma nuoroda į nuosavybę, paimtą „Holokausto 1933–1945 metų laikotarpiu ir dėl šio laikotarpio“ (angl. – „during the Holocaust era between 1933–45 and as its immediate consequence“). Tokia formuluoatė pasirinkta siekiant apimti nuosavybę, paimtą ne tik nacių, bet ir kitų pasibaigus karui 1945 m. [33, p. 53]. Įstatyme taip pat nustatyta kompensacija už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turta, neteisėtai nusavintą totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu [13, preambulė, 1 straipsnio 2 dalis].

⁵ Gairės ir geriausios praktikos priimtos vadovaujantis Terezino deklaracijos dalies „Nekilnojamas turtas“ 4 punktu. Kaip ir pati Terezino deklaracija, Gairės ir geriausios praktikos teisiškai neprivalomos, neturi įtakos tarptautinei teisei ir įsipareigojimams. Į Gaires valstybėms siūloma atsižvelgti rengiant nacionalines programas ir įstatymus dėl konfiskuoto nekilnojamojo turto restitucijos ir kompensacijos.

skatino ir tam tikros žydų nevyriausybinės organizacijos (pvz., Pasaulio žydų kongresas (angl. – *World Jewish Congress*), Pasaulio žydų restitucijos organizacija (angl. – *World Jewish Restitution Organization*) [35, p. 102; 87]. Be to, aktyviai dalyvavo Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) kongresas. 2008 m. birželio 11 d. JAV Atstovų rūmai priėmė rezoluciją Nr. 371 ir 2008 m. birželio 26 d. JAV Senatas priėmė rezoluciją Nr. 603, kurių keturiuose punktuose LR Vyriausybė kviečiama nedelsiant priimti sąžiningą, aiškų ir teisingą įstatymą, suteikiantį galimybę gražinti bendruomenės ar religinį turta, atimtą nacių sovietinių režimų metu, arba kompensuoti už tokį turta (jeigu restitucija negalima) bendruomenėms, jų teisių perėmėjams ar atitinkamam fondui [14; 15]. Be to, JAV valdžios institucijų pareigūnai ne kartą išreiškė LR palaikymą priimant šį įstatymą [82; 87]. Lietuvos žydų bendruomenių nuosavybės gražinimo problema ir skatinimas imtis priemonių sprendžiant šią problemą buvo išreikštas ir ET Žmogaus teisių komisaro Alvaro Gil-Robles vizito Lietuvoje metu 2003 metais [90, 43–44 punktai] ir ET Žmogaus teisių komisaro Thomo Hammarbergo pakartotinio vizito metu 2007 metais [89, 7 dalies „Privatčios nuosavybės restitucija“ 74–75 punktai, 8 dalies „Rekomendacijų santrauka“ XIV punktą].

Įstatymo nepriėmimo / priėmimo padariniai tarptautinėje arenoje

Įstatymo priėmimas nuėjo ilgą kelią, lydimą diskusijų dėl įstatymo priėmimo būtinumo, jo nuostatų ir tam tikrų sąvokų tikslumo, tinkamumo ir pan. Tad kyla klausimas, ko-

kių teisinių padarinių tarptautinėje arenoje galėtų kilti LR nepriėmus šio įstatymo.

Kalbant apie JT žmogaus teisių apsaugos sistemą, visų pirma reikia pažymėti, kad pagal JT pilietinių ir politinių teisių pakto (toliau – Paktas) Pirmojo fakultatyvaus protokolo 1 straipsnį⁶ [11] į JT ŽTK gali kreiptis tik fiziniai asmenys, o ne juridiniai asmenys⁷, todėl žydų religinės bendruomenės negalėtų kreiptis į JT ŽTK. Tačiau remiantis JT ŽTK bendrojo komentaro Nr. 31 (80) 9 punktu ši protokolo nuostata neatima iš individų galimybės kreiptis į JT ŽTK dėl veiksmų ar neveikimo, susijusių su juridiniais asmenimis ar panašiomis organizacijomis, jeigu šie veiksmai ar neveikimas pažeidžia individų teises [41, 9 punktas]. Galima manyti, kad kompensacijos nemokėjimas gali pažeisti ir fizinių asmenų teises, nes kompensacijos suma turėtų būti naudojama Lietuvos žydų religiniams, kultūros, sveikatos apsaugos, sporto, švietimo, mokslo tiksliniams projektams Lietuvoje finansuoti, Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje gyvėnusiems ir nuo totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu nukentėjusiems žydų tautybės asmenims remti [13, 3 straipsnis]. Todėl, atrodo, į JT ŽTK galėtų kreiptis, pvz., Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje gyvenę ir nuo totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu nukentėję žydų tautybės asme-

nys, galbūt ir kiti Lietuvos žydai. Svarbu, kad Pakte teisė į nuosavybę nėra ginama, todėl pareiškimai dėl nuosavybės teisės pažeidimo nepriimtini *ratione materiae*⁸ [45, 4.3 ir 11.3 paragrafai; 38, 8.4 paragrafas; 44, 6.1 ir 9.2 paragrafai]. Paktas nesuteikia teisės reikalauti eksproprijuotos ar nacionalizuotos nuosavybės gražinimo [44, 9.6 paragrafas]. Be to, JT ŽTK negali nagrinėti ginčijamų pažeidimų, įvykusių prieš Pakto fakultatyvaus protokolo įsigaliojimą valstybėje atsakovėje, išskyrus tuos atvejus, kai ginčijami pažeidimai trunka ir po šio protokolo įsigaliojimo [45, 4.5 paragrafas; 44, 6.3 paragrafas; 37, 8.3 paragrafas]. JT ŽTK laiko nuosavybės konfiskavimą vienkartinu aktu, nesukuriančiu trunkančių padarinių, todėl kai nuosavybės konfiskavimas ar pan. įvyko prieš Pakto ir jo fakultatyvaus protokolo įsigaliojimą, JT ŽTK neturi *ratione temporis* jurisdikcijos [37, 8.3 paragrafas].

Kadangi LR ratifikavo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – EŽTK) ir EŽTK 1 protokolą [16; 18], kyla mintis dėl nepatenkin-tų LR nacionaliniu teisiniu reglamentavimu žydų religinių bendruomenių kreipimosi į EŽTT dėl jų buvusios nuosavybės gražinimo arba kompensacijos už ją sumokėjimo galimybių⁹. Iš tikrųjų EŽTK 1 Protokolo

⁶ Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto ir jo Pirmojo fakultatyvaus protokolo analizė yra tikslinga, nes LR prisijungė prie šių dokumentų [20].

⁷ Pagal Pakto Pirmojo fakultatyvaus protokolo 1 straipsnį JT ŽTK turi galimybę priimti ir svarstyti, kaip numatyta šiame protokole, valstybės, tapusios Pakto ir šio protokolo šalimi, jurisdikcijai priklausančių *privatų asmenų*, teigiančių, kad jie yra Pakte išdėstytų teisių pažeidimų aukos, pranešimus [11].

⁸ JT ŽTK formuojamoje praktikoje buvo nagrinėti nuosavybės teisių atkūrimo klausimai, tačiau tiek, kiek tai buvo susiję su ginčijamu pareiškėjų diskriminavimu, kylančiu iš nacionalinio reglamentavimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo.

⁹ Pagal EŽTK 34 straipsnį kiekvienas fizinis asmuo, nevyriausybinių organizacijų ar asmenų grupė, teigiantys, kad jie yra vienos iš aukštųjų susitariančiųjų šalių padaryto Konvencijoje ir jos protokoluose įtvirtintų teisių pažeidimo auka, EŽTT gali pateikti individualią peticiją [5].

1 straipsnyje¹⁰, kitaip nei Pakte, įtvirtinti nuosavybės teisių gynimo standartai, tačiau būtina turėti omenyje EŽTT jurisdikciją *ratione temporis* nagrinėti tokio pobūdžio pareiškimus. Pažymėtina, kad EŽTT jurisdikcija *ratione temporis* taikoma tik tiems valstybės atsakovės veiksams arba neveikimui, kurie įvyko / truko valstybei atsakovei ratifikavus EŽTK ar jos protokolus; pareiškimai dėl valstybės atsakovės ginčijamų veikslių ar neveikimo, įvykusių iki EŽTK ar jos protokolų ratifikavimo atitinkamoje valstybėje atsakovėje, EŽTT nenagrinėjami [50, 55 paragrafas; 60, 38 paragrafas; 61, 74 paragrafas; 62]. Taigi EŽTT nėra kompetentingas *ratione temporis* nagrinėti eksproprijavimo aplinkybių, įvykusių prieš EŽTK ratifikavimą valstybėje atsakovėje, ir tokių aplinkybių sukeltų tebetrunkančių padarinių. Panašiai kaip JT ŽTK, EŽTT ne kartą yra pažymėjęs, kad nuosavybės teisės ar kitos teisės *in rem* atėmimas yra iš principo vienkartinis aktas (angl. – *instantaneous act*), nesukuriantis tebetrunkančios „teisės atėmimo“ situacijos [67; 50, 57 paragrafas; 55, 74 paragrafas]. Faktas, kad valstybė (ar jos teisių perėmėjas) iki šiol turi šią nuosavybę, neturi reikšmės [32, p. 16]. Be to, nors EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnyje nustatyta nuosavybės apsauga, būtina turėti probleminį aspektą, susijusį su EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnio taikymu tokio po-

¹⁰ Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais. Tačiau ankstesnės nuostatos jokiū būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokius, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą [12, 1 straipsnis].

būdžio bylose. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nuosavybės sąvoka, įtvirtinta EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnyje, turi autonominę reikšmę, nepriklausančią nuo klasifikavimo valstybių nacionalinėje teisėje ir neapsiribojančią materialiojo turto turėjimu, bet apimančią ir tam tikras teises ir interesus [57, 129 paragrafas]. „Nuosavybė“ pagal EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnį gali būti tiek „egzistuojanti, esama nuosavybė“, tiek turta, įskaitant reikalavimus, kurių atžvilgiu pareiškėjas gali teigti turįs bent „teisėtą lūkestį“ dėl nuosavybės teisė turėjimo¹¹. Kita vertus, viltis, kad panaikinta nuosavybės teisė bus atkurta, ir sąlyginio pobūdžio teisės, kurios išnyksta dėl atitinkamos sąlygos neįvykdymo, negali būti laikomos „nuosavybe“ pagal EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnį [49; 55, 74 paragrafas; 56, 35 paragrafas; 60, 40 paragrafas; 64, 62 paragrafas; 65, 69 paragrafas]. Anot EŽTT, „teisėtas lūkestis“ skiriasi nuo vilties dėl restitucijos tuo, kad „teisėtas lūkestis“ turi būti konkretesnis ir turėti pagrindą nacionalinėje teisėje ar nusistovėjusioje nacionalinių teismų praktikoje [49]. Be to, EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnis negali būti aiškinamas kaip sukuriantis bendrus įsipareigojimus valstybėms sugrąžinti nuosavybę, eksproprijuotą iki EŽTK ratifikavimo valstybėje atsakovėje arba kaip nustatantis tam tikrus apribojimus

¹¹ Panašiai LR Konstitucinio Teismo 2010 m. gruodžio 22 d. nutarime konstatuota, kad „[k]onstitucinė nuosavybės teisių apsaugos garantija – tai *status quo* garantija, nes ji pirmiausia saugo asmens turimas nuosavybės teises. [...] Valstybės įgaliotos institucijos sprendimas grąžinti turtą natūra ar kompensuoti už jį turi tokią juridinę reikšmę, kad tik nuo to momento buvęs savininkas įgyja savininko teises į tokį turtą. [...] Valstybės įgaliotai institucijai priėmus sprendimą atkurti asmeniui nuosavybės teises, tas asmuo įgyja nuosavybės teises, kurios saugomos ir ginamos pagal Konstitucijos 23 straipsnį [73].“

valstybių narių laisvei apibrėžti nuosavybės gražinimo buvusiems savininkams apimtį ir sąlygas [55, 74 paragrafas; 59, 34 paragrafas; 56, 35 paragrafas]. Ypač valstybės narės turi plačią vertinimo nuožiūros laisvę atimti iš tam tikrų kategorijų buvusių savininkų šią nuosavybės teisių atkūrimo teisę [55, 74 paragrafas].

Atsakant į klausimą, ar žydų religinės bendruomenės galėtų kreiptis į ES TT ginčydamos panašaus įstatymo nepriėmimą, būtina pažymėti, kad sprendimas dėl tokio pobūdžio išmokų mokėjimo priklauso valstybių narių kompetencijai [70, 27 paragrafas; 71, 23 paragrafas; 72, 21 paragrafas], todėl tokie skundai būtų pripažinti nepriimtinais ES TT.

Taigi remiantis JT ŽTK, EŽTT ir ES TT suformuota praktika galima daryti išvadą, kad žydų religinių bendruomenių, kurių nuosavybė buvo atimta totalitarinių režimų okupacijų metu, pareiškimai dėl nuosavybės atėmimo teisėtumo ir šių bendruomenių pareiškimai dėl LR neveikimo šioje srityje (t. y. nekilnojamojo turto negražinimo ar / ir kompensacijos už jį nemokėjimo) būtų pripažinti nepriimtinais. Pažymėtina, kad LR valstybės institucijos rengdamos Įstatymo projektą suvokė kompensacijos mokėjimą žydų bendruomenėms kaip geranorišką aktą. Kompensacijos mokėjimo geranoriškumas siekiant atkurti istorinį teisingumą matomas iš Įstatymo pavadinimo¹² ir preambulės¹³.

¹² Lietuvos Respublikos *geros valios kompensacijos* už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymas [13].

¹³ Lietuvos Respublikos Seimas, [...] siekdamas atkurti istorinį teisingumą ir *gera valia kompensuoti* už totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu neteisėtai nusavintą Lietuvos žydų religinių bendruomenių nekil-

Tačiau valstybei priėmus atitinkamus teisės aktus dėl nuosavybės, konfiskuotos buvusio režimo metu, visiško, dalinio gražinimo ar kompensacijos už ją, šių išpareigojimų nevykdymas ar netinkamas vykdymas gali pažeisti tarptautinę ar ES teisę. Pavyzdžiui, valstybei ratifikavus EŽTK, įskaitant EŽTK 1 Protokolą, tokia nacionalinė teisinė bazė gali būti laikoma sukuriančia naują pagal EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnį ginamą nuosavybės teisę asmenims, tenkinantiems nacionalinėje teisėje nustatytus reikalavimus. Tokia pat taisyklė taikoma iki ratifikavimo esančiai teisei bazei, įtvirtinančiai restituciją ar kompensaciją, jeigu ši bazė liko galioti po EŽTK 1 Protokolo ratifikavimo valstybėje [48, 136 paragrafas; 56, 35 paragrafas; 57, 125 paragrafas]. Atitinkamai nacionalinėje teisėje įtvirtintos restitucijos netaikymas ar netinkamas taikymas / kompensacijos nemokėjimas ar netinkamas mokėjimas gali būti jau suprantami kaip įsikišimas į naudojimąsi nuosavybe pagal EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnį¹⁴. Taip pat šiame straipsnyje parodoma, kad nacionalinės teisės dėl nekilnojamojo turto gražinimo ar kompensacijos už tokį turtą mokėjimo neįgyvendinimas arba netinkamas įgyvendinimas gali būti ginčijamas tam tikrais aspektais ir JT ŽTK (dėl nediskriminavimo principo ne-

nojamąjį turtą; [...] priima šį *Geros valios kompensacijos* už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymą [13].

¹⁴ Toks įsikišimas nepažeis EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnio tik tuo atveju, jeigu bus teisėtas, sieks teisėto tikslo / bus teisėtas valstybės neveikimo pateisinimas, ir bus proporcingas, t. y. bus užtikrinta viešojo intereso ir teisės netrukdomai naudotis savo nuosavybe apsaugos pusiausvyra [54, 105 paragrafas; 48, 165–167 paragrafai].

silaikymo¹⁵) ir ES TT (dėl asmenų laisvo judėjimo varžymo¹⁶).

Įstatymo paskirtis

Įstatymo paskirtis – nustatyti kompensaciją už Lietuvos žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą, bet svarstant Įstatymo projektą buvo suabejota pasirinktų adresatų teisingumu. Pavyzdžiui, Seimo narys A. Šedžius pateikė klausimą, „kodėl negalima priimti įstatymo apskritai dėl visų esamų religinių bendruomenių, kurios pateikia prašymus kompensacijoms“ [26, A. Šedžiaus kalba]. Panašiai, LR Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2010 m. liepos 8 d. išvados 1 punkte atkreiptas dėmesys į tai, kad už kitų konfesijų religinių bendruomenių, neturinčių teisių perėmėjų, neteisėtai nusavintą nekilnojamąjį turtą kompensacijos nebūtų mokamos [29]. Todėl kyla kitų (ne žydų) religinių bendruomenių, neturinčių teisių perėmėjų, galimo diskriminavimo klausimas. Tikslinga išanalizuoti, ar galėtų kitos (ne žydų) religinės bendruomenės (jų atstovai, pirmininkai, nariai) kreiptis į tarptautinius organus (JT ŽTK ir EŽTT) ginčydamos tokį skirtingą nacionalinį teisinį reguliavimą.

Visų pirma reikėtų išsiaiškinti, ar šių religinių bendruomenių narių (fizinį asmenų) pareiškimai būtų nagrinėjami JT

ŽTK¹⁷. Valstybės kompensacijos nesumokėjimas už nuosavybės konfiskavimą gali kelti Pakto pažeidimo, jeigu atitinkamas valstybės veiksmas ar neveikimas buvo paremtas diskriminaciniais pagrindais, prieštraujančiais Pakto 26 straipsniui¹⁸, klausimą [45, 11.3 paragrafas, 44, 9.2 paragrafas]. Nagrinėdamas pareiškimus, kuriuose buvo keliamas diskriminacijos atkuriant nuosavybės teises klausimas, JT ŽTK ne kartą rėmėsi savo jurisprudencija tvirtindamas, kad ne kiekvienas elgesio diferencijavimas turėtų būti laikomas diskriminaciniu pagal Pakto 26 straipsnį. Minėta, diferencijavimas, atitinkantis Pakto nuostatas ir paremtas objektyviais ir pagrįstais pagrindais, nėra draudžiamas diskriminavimas pagal Pakto 26 straipsnį [47, 13 paragrafas; 45, 11.5 paragrafas; 39, 7.3 paragrafas; 40, 7.3 paragrafas, 46, 13 punktas]. Manytina, kad LR nacionalinis teisinis reguliavimas neprieštarauja Pakto 26 straipsniui. Pateisinti tokį atskirą teisinį reglamentavimą galėtų žydų religinių bendruomenių padėties (jų religijos, tradicijų, turto naudojimo), palyginti su kitomis religinėmis bendruomenėmis, ypatumai. Pavyzdžiui, Herbertas Blockas aiškina, kad prieškarinėje Europoje žydų bendruomenės turėjo tam tikrus pastatus, kurie buvo „bendruomeniniai“, bet nepri-

¹⁵ Tik diferencijavimas, atitinkantis Pakto nuostatas ir paremtas objektyviais ir pagrįstais pagrindais, nesudaro draudžiamo diskriminavimo pagal Pakto 26 straipsnį [47, 13 paragrafas; 45, 11.5 paragrafas; 39, 7.3 paragrafas; 40, 7.3 paragrafas, 46, 13 punktas].

¹⁶ Toks laisvo asmenų judėjimo suvaržymas gali būti pateisinamas tik jeigu pagrįstas objektyviais bendrojo intereso pagrindais ir yra proporcingas nacionalinės teisės teisėtai siekiamam tikslui [71, 34 paragrafas; 72, 33 paragrafas].

¹⁷ Preziumuojama, kad kompensacija būtų naudojama šių fizinį asmenų naudai, ir atitinkamai tokios kompensacijos nesumokėjimas pažeistų jų teises, todėl galbūt jie galėtų kreiptis į JT ŽTK pagal Pakto Pirmojo fakultatyvaus protokolo 1 straipsnį [41, 9 punktas].

¹⁸ Remiantis JT ŽTK bendrojo komentaro Nr. 18 12 punktu Pakto 26 straipsnyje įtvirtintas nediskriminavimo principas neapsiriboja teisėmis, nustatytomis Pakte, kitaip tariant, valstybių narių visa nacionalinė teisė neturi prieštarauti Pakto 26 straipsnyje įtvirtintam nediskriminavimo principui [46].

klausė religiniam organui ar nebuvo naudojami religiniams tikslams (pvz., žydų ligoninė, našlaičių namai), o kitų religijų bažnyčios buvo viso turto, naudojamo tos religijos tikslams, savininkės [34]. Įstatymo projekto 2010 m. birželio 23 d. aiškinamajame rašte pabrėžiama, kad „šiuo metu objektyviai nėra įmanoma atskirti, kuris žydų bendruomeninis turtas iki nacionalizacijos buvo valdomas religiniais, o kuris – kitais (kultūros, švietimo, mokslo, labdaros) tikslais¹⁹. Tą lėmė judėjų religijos specifika“. Taip pat svarbu atsižvelgti į tai, kad praktiškai sunaikinus žydų bendruomenes, manoma, kad neliko žydų religinių bendruomenių teisių perėmėjų. Dėl prieš tai nurodytų priežasčių žydų religinių bendruomenių turtas vadovaujantis esamais Lietuvos Respublikos teisės aktais negali būti gražintas²⁰ [30]. Be to, tvirtinama, kad

¹⁹ Pvz., Kauno žydų religinė bendruomenė kreipėsi į Lietuvos teismus siekdama atkurti nuosavybės teises į pastatus (buvusią žydų ligoninę). Kauno žydų religinė bendruomenė teigė, kad žydai gyveno kaip atskira bendruomenė pagal judaizmo tradicijas, tačiau oficialiai niekur nebuvo įregistruotos jokios žydų – judėjų bendruomenės, o žydų ligoninė buvo įsteigta religinių pagrindu, t. y. gydyti judėjus ir laikyti judėjams privalomų dalykų, be to, ligoninė buvo išlaikoma iš sinagogose renkamo dėžutės mokesčio. Tačiau Kauno žydų religinei bendruomenei nepavyko įrodyti nuosavybės teisių į pastatus, nes nebuvo pateikta dokumentų, patvirtinančių religinių bendruomenių, veikusių Kaune iki 1940 m. liepos 21 d., nuosavybės teises į ginčo pastatus. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas priėjo prie išvados, kad žydų ligoninei priklausė pastatai, *neneigiant jų priklausomybės* iki okupacijos veikusiai *žydų bendruomenei, negali būti pripažinti religinės bendruomenės turtu* pagal LR religinių bendrijų teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą [77]. Taip pat plačiau apie juridinę reikšmę turinčio fakto, kad pastatai, buvusi žydų ligoninė, iki 1940 m. liepos 21 d. priklausė Kauno žydų *religinei* bendruomenei ir sudarė vieningą kompleksą su Kauno Senąja sinagoga ir buvo tarybinės valdžios nusavinti, nustatymo sunkumus žr. [75; 80].

²⁰ Pagal LR religinių bendrijų teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymo 2 straipsnį tei-

iki Antrojo pasaulinio karo nebuvo ir negalėjo būti sukurta Lietuvos žydų religinė bendrija, kuri būtų hierarchinės struktūros vadovybė, nes pagal judaizmo kanonus judaizme nėra hierarchinės struktūros [27, Kauno žydų religinės bendruomenės pastabos]. Tai buvo dar viena teisinė kliūtis žydų religinėms bendruomenėms gražinti atimtą nekilnojamąjį turtą / gauti kompensaciją už atimtą nekilnojamąjį turtą pagal prieš Įstatymo priėmimą buvusį nacionalinių teisinių reguliavimą. Nuostata, įtvirtinanti galimybę kreiptis dėl nuosavybės teisių atkūrimo tik religinėms bendrijoms, o ne religinėms bendruomenėms²¹ (kaip yra žydų religinių bendruomenių atveju), paminėta kai kuriose Lietuvos teismų nutartyse [76; 78; 79; 81]. Todėl manytina, kad žydų religinių bendruomenių padėtis yra iš esmės skirtinga nei kitų religinių bendruomenių, kurios galėjo atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą pagal prieš Įstatymo priėmimą esantį nacionalinių teisinių reguliavimą. Atrodo, JT ŽTK turėtų atsižvelgti į paminėtus aspektus, rodančius žydų religinių bendruomenių nepalankią padėtį kitų religinių bendruomenių atžvilgiu [43, 10.4 paragrafas].

Diskriminacijos konstatavimas nuosavybės teisių atkūrimo bylose pagal EŽTK yra

sė sugrąžinti nekilnojamąjį turtą suteikta tik toms *šiuo metu veikiančioms religinėms bendrijoms (ar jų teisių perėmėjoms)*, kurios veikė Lietuvoje iki 1940 m. liepos 21 d. ir kurių turtas buvo valstybės nusavintas [19].

²¹ Remiantis LR religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 4 straipsniu *religinė bendruomenė* yra asmenų grupė, siekianti įgyvendinti tos pačios religijos tikslus. Ji gali būti atitinkamos religinės bendrijos vietinis padalinys. *Religinės bendrijos* yra bažnyčių ir tolygių religinių organizacijų – bendruomenių, siekiančių įgyvendinti tos pačios religijos tikslus, susivienijimai. Bendriją sudaro ne mažiau kaip dvi religinės bendruomenės, turinčios bendrą vadovybę [17].

gana problemiškas, nes EŽTK 14 straipsnis (Diskriminacijos uždraudimas²²) papildo kitas materialias EŽTK ir jos protokolų nuostatas. Šis straipsnis netaikomas atskirai (nėra savarankiškas), nes yra veiksmingas tik kartu su kitomis EŽTK ir jos protokolų nuostatų užtikrintomis materialiomis teisėmis ir laisvėmis. Nors 14 straipsnio taikymas nesuponuoja minėtų materialių nuostatų pažeidimo, taigi šiuo požiūriu jis yra savarankiškas, bet 14 straipsnis gali būti taikomas tik jei bylos faktai patenka į kitų materialių nuostatų veikimo sritį [59, 40 paragrafas; 55, 116 paragrafas; 65, 76 paragrafas; 66, 91 paragrafas]. Manytina, kad kitų religijų religinių bendruomenių, neturinčių teisių perėmėjų, atveju nėra „nuosavybės“ pagal EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnį ir atitinkamai EŽTK 1 protokolo 1 straipsnis netaikomas, nes pagal LR nacionalinę teisę, pvz., pagal Lietuvos Respublikos religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą nuosavybės teisė į išlikusį nacionalizuotą ar kitaip valstybės nusavintą iš religinių bendrijų nekilnojamąjį turtą gali būti atkurta *tik pačioms religinėms bendrijoms arba jų teisių perėmėjoms* [19, 2 straipsnis]. Kadangi EŽTK 1 protokolo 1 straipsnis netaikomas, negali būti taikomas ir EŽTK 14 straipsnis, t. y. negali būti nagrinėjamas diskriminavimo klausimas [59; 41–42 paragrafai; 55, 117–118 paragrafai; 64; 69–70 paragrafai; 65; 76–77 paragrafai].

²² Pagal EŽTK 14 straipsnį „[n]audojimasis šioje konvencijoje pripažintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, *religijos*, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais“ [5].

Įstatyme nustatytos kompensacijos išmokėjimo tikslu laikomas išlikęs žydų religinių bendruomenių nekilnojamasis turtas, išskyrus žemę, kuris buvo neteisėtai nusavintas totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu [13, 1 straipsnio 2 dalis]. LR religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymo 1 straipsnyje taip pat nenumatoma religinėms bendrijoms teisės atkurti teisės į žemę [19]. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal Gairių ir geriausių praktikų b punktą nekilnojamasis religinių bendruomenių ir bendruomenių turtas apima pastatus ir *žemę*, naudojamus religiniams ar bendruomenės tikslams [1]. Taigi Įstatymas nustato kompensavimo taisyklės ne už visą nekilnojamąjį turtą, numatytą Gairėse ir geriausiose praktikose. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad religinių bendrijų nuosavybės teisės į turėtą iki nacionalizavimo žemę atkūrimo klausimas sprendžiamas LR Vyriausybėje, planuojama religinių bendrijų nuosavybės teisės į turėtą iki nacionalizacijos žemę atkūrimą pradėti nuo 2015 metų, po to, kai iš esmės bus atkurtos nuosavybės teisės LR piliečiams į žemę, mišką, vandens telkinius kaimo ir miesto gyvenamosiose vietovėse [22, 4.1 punktas].

Kompensacijos dydis ir mokėjimo tvarka

Remiantis Įstatymo 2 straipsnio 1 dalimi ir 4 dalimi matyti, kad kompensacijos suma (128 milijonai litų) yra galutinė ir nekeičiama. Už Lietuvos žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą gali būti kompensuojama ne tik pinigine suma, bet ir LR Vyriausybės sprendimu perduodant

valstybei nuosavybės teise priklausanti nekilnojamoji turta – pastatus ar jų dalis fondo nuosavybėn, jeigu fondas priima sprendimą prašyti perduoti tokį turtą konkrečiai paskirčiai, atitinkančiai Įstatymo sąlygas. Tokiu atveju piniginės kompensacijos dydis (128 milijonai litų) mažinamas perduodamo nuosavybės teise nekilnojamojo turto verte [13, 2 straipsnio 7 dalis]. Kompensacijos dydis nustatytas susumuojant šias vertes: tam tikrų valstybei nuosavybės teise priklausančių pastatų, turinčių didelę istorinę ir kultūrinę vertę žydų bendruomenei, vertę (nuspręsta už juos kompensuoti šimtu procentų²³) ir 30 procentų priklausiusio ir išlikusio nekilnojamojo turto (išskyrus pastato, esančio Žemaitijos g. 4, Vilniuje, unikalus numeris 1094-0477-8016) vidutinės rinkos vertės [31].

Rengiant Įstatymo projektą vyko diskusijos dėl 128 milijonų litų sumos pakankamumo, pagrįstumo. Pavyzdžiui, Kauno žydų religinė bendruomenė suabejojo, ar kompensacijos dydis (30 procentų išlikusio nekilnojamojo turto vertės) atitinka nuosavybės neliečiamumo principą [27, 3.3 punktas]. Reikėtų ištirti, ar tarptautinėje teisėje nustatytos kokios nors kompensacijos dydžio taisyklės. Kadangi, kaip minėta, Paktas negina teisės į nuosavybę,

²³ Pastatais, turinčiais didelę istorinę ir kultūrinę vertę žydų bendruomenei, pripažinti pastatai, esantys Pylimo g. 4, Vilniuje, unikalus numeriai 1094-0306-1010; 1094-0306-1021; 1094-0306-1032 (šiuos pastatus patikėjimo teise valdo valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus; juose įsikūrusi Lietuvos žydų bendruomenė), bei pastatas, esantis Žemaitijos g. 4, Vilniuje, unikalus numeris 1094-0477-8016 (ši pastatą patikėjimo teise valdo akcinė bendrovė Turto bankas; vadovaujantis archyviniais duomenimis, šis pastatas anksčiau priklausė žydų bendruomenei, jame buvo įsikūrusi biblioteka) [31].

JT ŽTK gali nagrinėti kompensacijos dydžio klausimą diskriminacijos draudimo kontekste. JT ŽTK konstatavus, kad kompensacijos kriterijai taikomi objektyviai, pagrįstai ir lygiai tam tikrai buvusių savininkų grupei, pakto 26 straipsnis (diskriminavimo draudimas) nėra pažeistas [44, 9.4-9.7 paragrafai]. Taigi JT ŽTK praktika neatsako į klausimą dėl kompensacijos dydžio pakankamumo. EŽTT sutinka, kad valstybė narė, priimdama plačios apimties, ekonominį poveikį valstybei turinčius teisės aktus, turėtų turėti plačią vertinimo nuožiūros laisvę pasirinkdama priemones, užtikrinančias pagarbą nuosavybės teisėms ar reguliuojančias nuosavybės santykius. Toks priemonių pasirinkimas gali apimti kompensacijos už nuosavybės atėmimą sumažinimą iki lygio, žemesnio nei šios nuosavybės rinkos vertė. Taigi EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnis negarantuoja teisės į visišką kompensaciją visais atvejais. Pagal EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnį tik reikalaujama, kad kompensacijos už valstybės atimtą nuosavybę dydis būtų „pagrįstai susijęs“ su nuosavybės verte. EŽTT laikosi požiūrio, kad abstrakčiai jis negali pasakyti, koks kompensacijos dydis būtų „pagrįstai susijęs“, tačiau, peržiūrėjęs EŽTT praktiką šioje srityje, galima pastebėti, kad konkrečioje individualioje byloje EŽTT gali suabejoti kompensacijos dydžio pagrįstumu [57, 182–183 ir 186 paragrafai; 48, 174–175 paragrafai; 63, 78 paragrafas; 69, 46 ir 54 paragrafai; 68, 121 paragrafas]. Radikali valstybės politinės, ekonominės sistemos reforma ar valstybės finansų padėtis galėtų pateisinti būtinus kompensacijos dydžio ribojimus. Ypač toks kompensacijos dydžio sumažinimas galimas, kai

teisė į kompensaciją kyla ne iš nuosavybės paėmimo valstybės atsakovės, bet skirta sušvelninti nuosavybės atėmimo ar praradimo padarinius, už kuriuos valstybė atsakovė neatsako. Pavyzdžiui, *Wolkenberg ir kt.* ir *Witkowska–Tobola* bylose EŽTT, atsižvelgęs į visus minėtus veiksnius, priėjo prie išvados, kad 20 procentų nuosavybės rinkos vertės kompensacija nepažeidžia EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnio [51; 52]. Todėl, atrodo, 30 procentų žydų religinių bendruomenių turto vertės kompensacija neturėtų prieštarauti EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnio nuostatomis.

Taip pat reiktų prisiminti Įstatymo projekto svarstymo metu kai kurių Seimo narių išsakytą nuomonę dėl kompensacijos dydžio apibrėžtumo, vadinamosios viršutinės kompensacijos ribos. Pavyzdžiui, E. Klumbys ir G. Songaila manė, kad nereiktų Įstatyme nustatyti konkrečios kompensacijos sumos, o dėl mokėtinos kompensacijos dydžio kiekvienu konkrečiu atveju tartis su konkrečia žydų religine bendruomene, nustatyti piniginės kompensacijos dydį ir sąlygas kiekviename konkrečiame susitarime [26]. Paminėtinas EŽTT sprendimas *Maria Atanasiu* byloje, kurioje Teismas palaiko kompensacijos viršutinės ribos nustatymą, nes *kompensacijos viršutinės ribos nustatymas* ir kompensacijos mokėjimas dalimis galėtų padėti užtikrinti buvusių savininkų ir visuomenės interesų pusiausvyrą [48, 235 paragrafas].

Nagrindžiant kompensacijos sumą būtina atkreipti dėmesį, kad Įstatyme nustatyta 128 milijonų litų piniginės kompensacijos sumos dalį sudaro 3 milijonų litų piniginė kompensacija, skirta Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje gyvenusiams ir nuo

totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu nukentėjusiems žydų tautybės asmenims remti [13, 2 straipsnio 9 dalis ir 3 straipsnio 1 dalies 2 punktas]. Pažymėtina, kad svarstant Įstatymo projektą buvo siūlymų kompensacijos nemokėti fiziniams asmenims. Tokio pobūdžio siūlymai buvo grindžiami įvairiai: Įstatymo projekto tikslas numatyti kompensaciją *už žydų religinių bendruomenių, o ne fizinių asmenų* nekilnojamąjį turtą [26, E. Klumbio kalba; 28; 27, Kauno žydų religinės bendruomenės pasiūlymo 5 punktas]; „tokia Įstatymo nuostata reikštų, jog Lietuva, nors pati buvo okupantų auka, prisiima atsakomybę už jų padarytą žalą, šiai žalai atlyginti skirdama nei daugiau, nei mažiau, o tik 3 mln. Lt“ [26, G. Songailos kalba]. Įstatyme atsižvelgta į Terezino deklaracijos dalies „Holokausto (Šoa) ir kitų nacių persekiojimo aukų gervė“ (angl. – „*The Welfare of the Holocaust (Shoah) Survivors and other Victims of Nazi Persecution*“) 1, 2 punktus ir dalies „Nekilnojamasis turtas (angl. – *Immovable (Real) Property*“) 3 punktą, kuriuose pabrėžta būtinybė atsižvelgti į socialinius nacių aukų poreikius (pvz., parama bado aukoms, medicinos pagalba), ir vienas iš būdų tokiems tikslams pasiekti nurodytas bešeimininkės nuosavybės naudojimas²⁴ [2]. Tačiau iš tiesų Gairių ir geriausių praktikų j punkte pabrėžta, kad tokiems tikslams gali būti panaudota *fizinių asmenų* bešeimininkė nuosavybė, t. y. nacių, fašistų ar jų kolaborantų konfiskuota ar kitaip paimta nuosavybė, priklausiusi mirusiems

²⁴ Pvz., Austrija panaudojo iš bešeimininkės nuosavybės gautas pajamas nukentėjusiems; Čekija paskyrė fondus, paremtus bendruomenine nuosavybe, nukentėjusiems asmenims [88].

ir nepalikusiems įpėdinių asmenims [3]. Kita vertus, Gairėse ir geriausiose praktikoje neatimama galimybė panaudoti tokią nuosavybę sunaikintoms bendruomenėms paminėti ir holokausto (šoa) švietimui. Taigi galima daryti išvadą, kad Gairės ir geriausios praktikos nedraudžia panaudoti žydų bendruomenių turto / lėšų holokausto aukoms (fiziniams asmenims). Todėl, atrodo, priimto Įstatymo nuostatos dėl 3 milijonų litų kompensacijos nenukrypo nuo Gairių ir geriausių praktikų turto panaudojimo požiūriu²⁵. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad kai kurie Seimo nariai siūlė patikslinti šios 3 milijonų litų kompensacijos gavėjų ratą, pvz., nustatyti pilietybės reikalavimą²⁶. Tačiau analizuojant Įstatymo nuostatas aišku, kad pilietybės ir (ar) nuolatinės gyvenamosios vietos reikalavimai Įstatyme nenustatyti. Minėta, kad tokie reikalavimai būtų pripažįstami kaip valstybės vertinimo nuožiūros laisvės atimti iš tam tikrų kategorijų buvusių savininkų nuosavybės teisių atkūrimo teisę įgyvendinimas, neprieštaraujantis EŽTK [49; 56; 59; 65]. LR Konstitucinio Teismo 2010 m. gruodžio 22 d. nutarime taip pat konstatuota, kad nuosavybės teisių atkūrimas tik LR piliečiams neprieštarauja LR Konstitucijai [73]. Tačiau vargu ar tokie reikalavimai būtų priimtini JT ŽTK, nes JT ŽTK tokio pobūdžio reikalavimus laikė diskriminaciniais [39; 40; 42; 45]. Be

²⁵ Įdomu pažymėti, kad, pvz., Čekijoje, Slovakijoje įkurti specialūs fondai, kurių lėšos buvo skirtos tiek minėtiems asmenims paremti, tiek žydų religinių bendruomenių turtui išlaikyti [30].

²⁶ Siūlyta patikslinti kompensacijos gavėjų ratą: 3 milijonų litų kompensaciją mokėti „Holokaustą patyrusiems žydų tautybės Lietuvos Respublikos piliečiams remti“ [25].

to, ES TT manymu, tokios nacionalinės nuostatos, kurios numato nepalankesnes sąlygas tam tikriems nacionaliniams piliečiams tik todėl, kad jie pasinaudojo laisve judėti ir apsigyventi kitoje valstybėje narėje, yra EB 18 straipsnio 1 dalyje (2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojus Lisabonos sutartčiai – Sutarties dėl ES veikimo 21 straipsnio 1 dalimi) visiems Sąjungos piliečiams pripažintų laisvių suvaržymas. Iš tiesų nacionalinė teisė, pagal kurią karo ar represijų aukų naudai numatytos pensijos, išmokos mokėjimas priklauso nuo sąlygos, kad teisės turėtojai turėtų gyvenamąją vietą nacionalinėje teritorijoje, gali atgrasinti šiuos piliečius nuo galimybės pasinaudoti laisve judėti ir apsigyventi kitoje valstybėje narėje [71, 32–33 paragrafai; 72, 31 paragrafas].

Kompensacijos mokėjimo terminai

Pagal Įstatymą pinigine kompensacija, išskyrus pinigine kompensaciją Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje gyvenerusiems ir nuo totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu nukentėjusiems žydų tautybės asmenims remti, pradedama mokėti nuo 2013 m. sausio 1 d. ir baigiama mokėti 2023 m. kovo 1 d. Pinigine kompensacija numatoma mokėti dalimis ir Seimo tvirtinama kiekvienų metų valstybės biudžete atsižvelgiant į valstybės finansines galimybes ir išmokama iki kiekvienų metų kovo 1 d. [13, 2 straipsnio 8 dalis]. Pinigine kompensacija Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje gyvenusiems ir nuo totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu nukentėjusiems žydų tautybės asmenims remti išmokama fondui 2012 metais, ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo fondo paskyri-

mo [13, 2 straipsnio 9 dalis ir 3 straipsnio 1 dalies 2 punktas]. Valstybei priklausantis nekilnojamasis turtas fondui gali būti perduodamas nuo 2012 m. sausio 1 d. [13, 2 straipsnio 10 dalis]. Taigi matyti, kad didžiąją dalį kompensacijos planuojama mokėti dalimis. Pažymėtina, kad kompensacijos mokėjimas dalimis neprieštarauja EŽTT praktikai, kurioje pripažįstama valstybės narės plati vertinimo nuožiūros laisvė pasirenkant tinkamą laiką priemonėms, užtikrinančioms pagarbą nuosavybės teisėms ar reguliuojančioms nuosavybės santykius, įgyvendinti ir teisė mokėti kompensaciją dalimis [57, 182 paragrafas; 48, 235 paragrafas]. Be to, 2011 m. vasario 17 d. vykusio apskritojo stalo „Nuosavybės atkūrimas / kompensacija: Bendros priemonės, skirtos užtikrinti Europos Teismo sprendimų laikymąsi“ (angl. – *Round Table „Property Restitution / Compensation: General measures to comply with the European Court’s Judgments“*)²⁷ metu tam tikros valstybės dalyvės pasidalijo gerąja patirtimi, susijusia su nuosavybės, atimtos iki 1989 m., restitucija / kompensacija už ją. Viena iš tokių gerų praktikų kaip tik buvo kompensacijos mokėjimas dalimis [84]. Tačiau mokamos kompensacijos dalys turėtų būti aiškiai nustatytos, t. y. turėtų būti aišku, kokių periodu, kokios kompen-

sacijos dalies tikėtis. Tokio požiūrio laikosi LR Konstitucinis Teismas. Konstitucinio Teismo 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarime pažymėta, kad „teisinis reguliavimas nustatant paskirtų piniginių kompensacijų už įstatyme nurodytus atskirus nekilnojamojo turto objektus (jų rūšis) dalių, kurios turi būti mokamos periodiškai, dydžius ir mokėjimo terminus (periodiškumą) [...] turi būti toks, kad būtų aišku, kokia piniginės kompensacijos dalis ir kada (koku periodišku) turi būti sumokėta asmenims, turintiems teisę gauti šias kompensacijas“ [74]. Atrodo, kad toks nacionalinis teisinis reglamentavimas gali neatitikti ir EŽTT praktikoje pabrėžiamų teisinio tikrumo, teisinio saugumo ir teisinio aiškumo principų. Pavyzdžiui, *Păduraru* byloje EŽTT buvo tos nuomonės, kad tais atvejais, kai valstybė priėmė sprendimą atkurti nuosavybės teises, siekdama išvengti teisinio neaiškumo ir dviprasmiškumo, ji turi įgyvendinti šį sprendimą pagrįstai aiškiai ir darniai [53, 92 paragrafas; 48, 168 paragrafas].

Fondas

Pagal Įstatymo 2 straipsnio 2 dalį „[k]ompensacija mokama iš valstybės biudžeto LR Vyriausybės kompensacijomis disponuoti paskirtam fondui“. Įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad šio fondo kolegialus valdymo organas turi atstovauti Lietuvos žydų bendruomenei, Lietuvos žydų religinei bendrijai, kitoms žydų religijai, sveikatos apsaugai, kultūrai ir švietimui Lietuvoje puoselėjančioms organizacijoms ir įstaigoms, jeigu jos pareiškia tokį norą“. Svarstant Įstatymo projektą kilo abejonių dėl fondo steigėjų sąrašo, dėl fondo pasky-

²⁷ Apskritasis stalas buvo organizuotas Europos Tarybai bendradarbiaujant su Rumunijos užsienio reikalų ministerija, remiant ET žmogaus teisių priežiūros fondui (angl. – *the Council of Europe Human Rights Trust Fund*). Apskritojo stalo tikslas buvo aptarti galimus būdus, padėsiančius išspręsti sunkumus, susijusius su restitucija / kompensacija už nuosavybę, nacionalizuotą iki 1989 metų, t. y. įvairius nacionalinės teisės, reglamentuojančios šios nuosavybės restituciją, kompensaciją, trūkumus, pažymėtus EŽTT sprendimuose, ir išspręsti problemas nacionaliniu lygmeniu [85].

rimo būtinumo, fondo atrankos ir veiklos. Anot Seimo nario G. Songailos, Lietuvos žydų bendruomenė nėra turto perėmėja, nes tokios bendruomenės prieš karą nebuvo, todėl ji ir neturėtų dalyvauti skirstant kompensaciją [26, G. Songailos kalba]. LR Seimo narys siūlo fondo neskirti, o valstybės vardu įgaliotam asignavimo valdytojui kiekvienu konkrečiu atveju derėtis su konkrečiais teisių perėmėjais dėl kompensacijos sąlygų. Pabrėžtina, kad, EŽTT manymu, nacionalinės institucijos, ypač nacionaliniai teismai, o ne EŽTT turi aiškinti nacionalinę teisę, nacionalinės teisės sąvokas. EŽTT pagal EŽTK 19 straipsnį tik turi užtikrinti valstybių narių prisiimtų įsipareigojimų laikymąsi [53; 108 paragrafas; 58]. Todėl manytina, kad EŽTT nevertintų klausimo, ar galima laikyti Lietuvos žydų bendruomenę turto perėmėja, ką reiškia „turto perėmimas“. 2011 m. birželio 20 d. LR Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvados „Dėl Lietuvos Respublikos geros valios kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymo projekto“ 2 punkte siūloma nustatyti kriterijus, kuriais remiantis būtų atrinktas fondas, jeigu būtų įsteigti keli reikalavimus atitinkantys fondai [24]. Tokia pastaba verta dėmesio turint omenyje, kad nepaskyrus fondo būtų neįmanomas kompensacijos skirstymas ir atitinkamai trukdomas LR prisiimto įsipareigojimo mokėti kompensacijas vykdymas. LR Seime buvo išsakyta susirūpinimų ir dėl centralizuoto lėšų skirstymo paskirtam fondui. Bijoma, kad nebus sutarimo dėl kompensacijos panaudojimo tikslų ir nuolat kils įvairių konfliktų [26, E. Klumbio, G. Songailos kalbos; 23, A. Syso kalba]. EŽTT anali-

zuoja, ar valstybės teisinės priemonės yra pakankamos ir veiksmingos siekiant užtikrinti prisiimtų įsipareigojimų laikymąsi [53, 93 paragrafas; 48, 105 paragrafas]. Taigi gali kilti LR nacionalinių priemonių (fondo paskyrimo) efektyvumo klausimas suvokiant galimų nesutarimų tarp žydų religinių bendruomenių riziką. Tačiau pažymėtina, kad 1990 metais kilo klausimas dėl prieškarinių žydų bendruomenių ir religinio turto įpėdinių / teisių perėmėjų tarp Pasaulio žydų restitucijos organizacijos ir vietinių žydų bendruomenių. Nuspręsta įsteigti fondo partnerystę tarp vietinių ir pasaulio žydų; pajamos iš atkurtos nuosavybės visų pirma būtų skiriamos žydų poreikiams konkrečioje valstybėje, o likusios pajamos – padėti nukentėjusiesiems, kilusiems iš tos konkrečios valstybės, bet dabar gyvenantiems kitoje valstybėje [34]. Manytina, kad fondo paskyrimas, centralizuotas lėšų skirstymas yra vienas iš aiškesnių, lengvesnių šio klausimo sprendimo būdų su sąlyga, kad fonde bus sutarimas dėl kompensacijos panaudojimo.

Sveikintinos Įstatymo 2 straipsnio 5 dalies nuostatos, kuriose nurodyta, kad „[f]ondo įstatuose turi būti nustatyta aiški disponavimo kompensacijos lėšomis, Lietuvos Respublikos Vyriausybės skiriamo valstybinio audito ir kasmetinės finansinės atskaitomybės pateikimo Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir Seimui tvarka“. Be to, Įstatymo 2 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad „Valstybinio audito išvadoje konstatavus, kad fondas disponuoja jam perduotomis kompensacijos lėšomis ar naudoja jam perduotą nekilnojamąjį turtą ne pagal šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytą paskirtį arba kitaip pažeidžia šio įstatymo reikalavimus,

Lietuvos Respublikos Vyriausybė turi teisę laikinai sustabdyti kompensacijų mokėjimą ir disponavimą jomis ir spręsti dėl kito fondo paskyrimo“. Tokiomis Įstatymo 2 straipsnio 5 dalies ir 6 dalies nuostatomis siekiama užtikrinti disponavimo kompensacija skaidrumą, atskaitomybę. Tačiau abejonių kelia LR Vyriausybės teisė, įtvirtinta Įstatymo 2 straipsnio 6 dalyje, „laikina sustabdyti kompensacijų mokėjimą ir disponavimą jomis ir spręsti dėl kito fondo paskyrimo“. Siūlytina nustatyti konkretesnius fondo paskyrimo ir kompensacijos mokėjimo atnaujinimo terminus siekiant užtikrinti teisinio aiškumo, saugumo principų laikymąsi ir išvengti nepagrįsto kompensacijos mokėjimo vilkinimo, nes reikia nepamiršti, kad pagal EŽTT praktiką vienas iš keliamų įsikišimo į teisę netrukdomai naudotis nuosavybe reikalavimų yra įsikišimo teisėtumas, o teisėtumo principas suponuoja nacionalinės teisės nuostatų prieinamumą, tikslumą ir taikymo numatymą [57, 147 paragrafas; 48, 165 paragrafas].

Įstatymo priėmimo teigiami padariniai tarptautiniu lygmeniu

Jau dabar galima teigiamai įvertinti Įstatymo, rodančio LR siekį atkurti istorinį teisingumą, priėmimą. Pasaulinė žydų restitucijos organizacija vertindama priimtą Įstatymą pažymėjo, kad nors siūlomas kompensacijos dydis sudaro tik mažą bendruomeninio turto vertės dalį, Įstatymo priėmimas turi istorinę reikšmę, nes rodo LR Vyriausybės priištus moralinius išpareigojimus grąžinti ar kompensuoti už žydų prarastą turtą [83]. Be to, žalos atlyginimas yra ne tik atsižvelgimas į praeitį, bet padeda užtikrinti aukos vietą ateityje, padeda integruoti

izoliuotas aukas į visuomenę [36, p. 160]. Tačiau, atrodo, Įstatymo priėmimą lėmė ne tik LR moraliniai išpareigojimai žydų bendruomenėms, bet ir politinės paskatos. Tokią išvadą galima daryti remiantis tam tikrais straipsnyje minėtais aktais (JAV Atstovų rūmų 2008 m. birželio 11 d. rezoliucija Nr. 371 ir 2008 m. birželio 26 d. JAV Senato rezoliucija Nr. 603; Terezino deklaracija, JAV valdžios institucijų pareigūnų pasisakymais, raginančiais LR imtis veiksmų) ir Įstatymo projekto 2010 m. birželio 23 d. aiškinamojo rašto nuostata, kad „kompensacijos išmokėjimas ir, esant galimybei, atitinkamo nekilnojamojo turto perdavimas suteiks Lietuvai politiškai tvirtesnes pozicijas, derantis su Rusija dėl totalitarinio režimo padarytos žalos atlyginimo“ [30]. Taigi nacionalinės teisės aktas iš dalies naudojamas kaip derybų tarptautinėje arenoje įrankis.

Žinoma, minėtus tikslus galima pasiekti, jeigu Įstatymas bus taikomas ir įgyvendinamas nuosekliai, aiškiai ir tiksliai. Tačiau jeigu Įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nuostatos bus dažnai keičiamos, nacionalinių teismų praktika bus prieštaringa, gali kilti abejonių dėl teisinio tikrumo, saugumo principo laikymosi [48, 221 paragrafas; 53, 94–99 paragrafai].

Išvados

1. Įstatymo priėmimą labiau skatino LR moraliniai išpareigojimai žydų bendruomenėms, politinis spaudimas ir politinės vizijos nei tarptautiniai teisiniai išpareigojimai, nes pagal Paktą, EŽTK ir ES teisę valstybės neturi pareigos suteikti kompensaciją už išlikusių žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą,

kuris buvo neteisėtai nusavintas totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu.

2. Kadangi Įstatyme numatyta mokėti kompensaciją tik už žydų religinių bendruomenių išlikusį nekilnojamąjį turtą, kyla klausimas dėl kitų (ne žydų) religinių bendruomenių, neturinčių teisių perėmėjų, galimo diskriminavimo. Atrodo, kad, atsižvelgiant į žydų religinių bendruomenių specifinę padėtį (žydų religinės bendruomenės skiriasi nuo kitų religinių bendruomenių savo religija, tradicijomis, turto naudojimu), kitų religinių bendruomenių skundai nebūtų patenkinti JT ŽTK. Pareiškimai dėl galimo diskriminavimo EŽTT būtų nepriimtini *ratione materiae*, nes pagal LR nacionalinę teisę kitų (ne žydų) religinių bendruomenių, neturinčių teisių perėmėjų, teisė į kompensaciją nėra numatyta, atitinkamai nėra „nuosavybės“ pagal EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnį, o tai reiškia, kad EŽTK 14 straipsnis (diskriminacijos uždraudimas) negali būti taikomas, nes jis taikomas tik kartu su kitomis EŽTK materialiomis nuostatomis.
3. Remiantis EŽTT praktika galima teigti, kad Įstatyme nustatyta 128 milijonų litų kompensacija, sudaranti apie 30 procentų išlikusio nekilnojamojo turto vertės, yra „pagrįstai susijusi“ su turto rinkos verte ir nepažeidžia EŽTK, ypač turint omenyje LR finansų padėtį ir tai, kad už šio turto atėmimą LR

neatsako. Kompensacijos viršutinės ribos nustatymas ir kompensacijos mokėjimas dalimis taip pat neprieštarauja EŽTT praktikai ir 2011 m. vasario 17 d. vykusio apskritojo stalo „Nuosavybės atkūrimas / kompensacija: Bendros priemonės, skirtos užtikrinti Europos Teismo sprendimų laikymąsi“ metu pasiūlytam variantui. Tačiau nacionalinis teisinis reglamentavimas, nenustatantis konkrečių kompensacijos dalių per metus, kelia abejonių, nes gali prieštarauti tiek LR Konstitucinio Teismo, tiek EŽTT praktikai dėl teisinio saugumo, tikrumo principo nesilaikymo.

4. Remiantis EŽTT praktika Įstatymo priėmimas suteikė teisėtą lūkestį („nuosavybę“) žydų religinėms bendruomenėms gauti kompensaciją už atimtą nekilnojamąjį turtą. Priimdama šį įstatymą LR prisiėmė pozityvius įsipareigojimus suteikti tokią kompensaciją. Atitinkamai LR šių įsipareigojimų nevykdymas / netinkamas vykdymas bus suprantamas kaip įsikišimas į teisę netrukdomai naudotis nuosavybe ir gali būti ginčijamas EŽTT. Ypač atkreiptinas dėmesys į tam tikras problemas (pvz., dėl fondo paskyrimo ar nesusitarimų fonde dėl kompensacijos panaudojimo krypčių; dėl neapibrėžto laikotarpio naujam fondui paskirti ir atnaujinti kompensacijos mokėjimą anksčiau paskirtam fondui pažeidžiant Įstatymo reikalavimus ir pan.).

LITERATŪRA

Tarptautinės teisės (tarptautiniai) aktai

1. Guidelines and Best Practices for the Restitution and Compensation of Immovable (Real) Property Confiscated or Otherwise Wrongfully Seized by the Nazis, Fascists and Their Collaborators during the Holocaust (Shoah) Era between 1933–1945, Including the Period of World War II; 9 June 2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://shoahlegacy.org.uvds116.active24.cz/sites/default/files/documents/guidelines_and_best_practices_for_the_restitution_and_compensation_of_immovable_property_09062010.pdf>.

2. Terezin declaration on Holocaust Era Assets and Related Issues; 30 June 2009 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://shoahlegacy.org.uvds116.active24.cz/sites/default/files/documents/terezin_declaration_30062009.pdf>.

3. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law, adopted and proclaimed by General Assembly resolution 60/147 of 16 December 2005, Sixtieth session [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/496/42/PDF/N0549642.pdf?OpenElement>>.

4. Paris Declaration of the Organization for Security and Co-operation in Europe Parliamentary Assembly; 10 July 2001 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.oscepa.org/images/stories/documents/declarations/2001_-_paris_declaration_-_english.2294.pdf>.

5. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols No. 11 and 14; Rome, 4 November 1950; European Treaty Series No. 5 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/005.doc>>.

6. Resolution 1205 (1999) on Looted Jewish Cultural Property; text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Parliamentary Assembly, on 4 November 1999 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta99/ERES1205.htm>>.

7. European Parliament Resolution on the restitution of the possessions of Holocaust victims; adopted on 16 July 1998; Official Journal, C 292, 1998, p. 166 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1998:292:0102:0201:EN:PDF>>.

8. Resolution 1096 (1996) on measures to dismantle the heritage of former communist totalitarian systems, adopted by the Parliamentary Assembly on 27 June 1996 (23rd Sitting) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta96/ERES1096.htm>>.

9. Recommendation 1291 (1996) on Yiddish culture, adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 20 March 1996 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta96/EREC1291.htm>>.

10. European Parliament Resolution No. B4-14936/95 on the return of plundered property to Jewish communities; Official Journal C 017, 1996, p. 0199 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/omk/omnsapir.so/pv2?LIS_TING=AfficheTout&PRG=CALDOC&FILE=951214&TPV=DEF&LANGUE=EN#Title45>.

11. Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights; 16 December 1966; United Nations Treaty Series, vol. 999, p. 171 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://treaties.un.org/doc/Treaties/1976/03/19760323%2007-37%20AM/Ch_IV_5p.pdf>.

12. Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocol No. 11, 20 March 1952; Paris, European Treaty Series – No. 009 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/009.htm>>.

Nacionalinės teisės aktai

13. Lietuvos Respublikos geros valios kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 80-3897.

14. The Senate of the United States Resolution. No. 603 Expressing the sense of the Senate on the restitution of or compensation for property seized during the Nazi and Communist eras; 26 June 2008; 110th Congress; 2d Session [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=110_cong_bills&docid=f:fr603is.txt.pdf>.

15. The House of Representatives Concurrent Resolution No. 371 Strongly supporting an immediate and just restitution of, or compensation for, property illegally confiscated during the last century by

Nazi and Communist regimes; 11 June 2008; 110th Congress; 2d Session [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://thomas.loc.gov/home/gpoxmlc110/hc371_1h.xml>.

16. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pirmojo protokolo ratifikavimo“ ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtą, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“ papildymo“. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 5-112.

17. Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 89-1985.

18. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtą, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 37-913.

19. Lietuvos Respublikos religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 27-600.

20. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie Tarptautinės žmogaus teisių chartijos dokumentų“. *Valstybės žinios*, 1991, nr. 9-244.

21. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2002 m. sausio 22 d. potvarkis Nr. 9 „Dėl darbo grupės sudarymo“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=158842&p_query=&p_tr2=>>.

Travaux préparatoires

22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarimo 2011 m. rugsėjo 14 d. protokolas Nr. 61.

23. Lietuvos Respublikos Seimo VI (pavasario) sesijos 2011 m. birželio 21 d. rytinio plenarinio posėdžio Nr. 340 stenograma [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=402164>.

24. 2011 m. birželio 20 d. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada „Dėl Lietuvos Respublikos geros valios kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymo projekto“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=401965>.

25. 2011 m. birželio 17 d. Seimo narių Daliaus Kuodytės ir Eriko Tamašausko pasiūlymas dėl Lietuvos Respublikos geros valios kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymo projekto Nr. XIP-968(4) [interaktyvus].

Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=401754>.

26. Lietuvos Respublikos Seimo VI (pavasario) sesijos 2011 m. birželio 9 d. vakarinio plenarinio posėdžio Nr. 335 stenograma [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=401055>.

27. Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto (papildomo komiteto) 2010 m. gruodžio 15, 22 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos kompensacijos už žydų bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymo projekto Nr. XIP-968(2) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=389803>.

28. A. Syso 2010 m. lapkričio 5 d. pasiūlymas dėl Lietuvos Respublikos kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymo projekto Nr. XIP-968(2) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=385175&p_query=%FEYd%F8&p_tr2=2>.

29. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2010 m. liepos 8 d. išvada XIP-968(2) „Dėl Lietuvos Respublikos kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymo projekto“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=378315>.

30. Lietuvos Respublikos kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymo projekto 2010 m. birželio 23 d. aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=376485&p_query=&p_tr2=>>.

31. Lietuvos Respublikos kompensacijos už žydų bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymo projekto 2009 m. liepos 28 d. aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=350152&p_query=&p_tr2=>>.

Specialioji literatūra

32. ALLEN, T. Restitution And Transitional Justice in the European Court of Human Rights. *Columbia Journal of European Law*, 2006, Vol. 13.

33. BERMAN, J. The Holocaust-Era Assets Conference in Prague and Its Outcome. *Israel Journal of Foreign Affairs*, 2010, IV:2.

34. BLOCK, H. The Restitution of Holocaust – Era Jewish Communal Property: An Unfinished Item on the Jewish Diplomatic Agenda. *Israel Journal of Foreign Affairs*, 2009, III:1.

35. MOR, A.; Weber, A. Holocaust Restitution: The End Game? *Israel Journal of Foreign Affairs*, 2011, V:1.

36. ROHT-ARRIAZA, Naomi. Reparations Decisions and Dilemmas. *Hastings International and Comparative Law Review*, 2004, Vol. 27.

JT Žmogaus teisių komiteto išvados, bendrieji komentarai

37. *Josef Bergauer et al. v. The Czech Republic*, 30 November 2010, Communication No. 1748/2008, one hundredth session.

38. *Vaclav Sroub v. the Czech Republic*, 26 November 2009, Communication No. 1573/2007, ninety-seventh session.

39. *Peter and Eva Gratzinger v. the Czech Republic*, 13 November 2007, Communication No. 1463/2006, ninety-first session.

40. *Libuse Polacková and Joseph Polacek v. the Czech Republic*, 30 August 2007, Communication No. 1445/2006, ninetieth session.

41. General Comment No. 31 [80] the Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant, adopted on 29 March 2004 (2187th meeting), eightieth session.

42. *Karel Des Fours Walderode v. the Czech Republic*, 2 November 2001, Communication No. 747/1997, seventy-third session.

43. *Arieh Hollis Waldman v. Canada*, 5 November 1999, Communication No. 694/1996, sixty-seventh session.

44. *Ivan Somers v. Hungary*, 29 July 1996, Communication No. 566/1993, fifty-seventh session.

45. *Alina Simunek, Dagmar Hastings Tuzilova and Josef Prochazka v. the Czech Republic*, 31 July 1995, Communication No. 516/1992, fifty-fourth session.

46. General Comment No. 18 Non-discrimination, adopted on 10 November 1989, thirty-seventh session.

47. *F.H. Zwaan-de Vries v. the Netherlands*, 9 April 1987, Communication No. 182/1984, twenty-ninth session.

Europos žmogaus teisių teismo sprendimai

48. *Maria Atanasiu and Others v. Romania*, judgment, Applications nos. 30767/05 and 33800/06, 12 October 2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=maria%20%7C%20atanasiu&sessionid=79455833&skin=hudoc-en>>.

49. *Boruch Shub v. Lithuania*, decision, Application no. 17064/06, 30 June 2009 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=shub&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

50. *Preussische Treuhand GmbH & Co. KG a.A. v. Poland*, decision, Application no. 47550/06, 7 October 2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Preussisch%20%7C%20Treuhand&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

51. *Andrzej Wolkenberg and Others v. Poland*, decision, Application no. 50003/99, 4 December 2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Wolkenberg&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

52. *Genowefa Witkowska-Tobola v. Poland*, decision; Application no. 11208/02, 4 December 2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=WITKOWSKA-TOBOLA&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

53. *Păduraru v. Romania*, judgment; Application no. 63252/00, 1 December 2005 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=P%u0103duraru&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

54. *Kirilova and Others v. Bulgaria*, judgment, Applications nos. 42908/98, 44038/98, 44816/98 and 7319/02, 9 June 2005, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=Kirilova&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

55. *Wolf-Ulrich von Maltzan and Others, Margarete von Zitzewitz and Others, and Man Ferrostaal and Alfred Töpfer Stiftung v. Germany*, decision, Applications nos. 71916/01, 71917/01 and 10260/02, 2 March 2005 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=MALTZAN&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

56. *Kopecký v. Slovakia*, judgment, Application No. 44912/98, 28 September 2004 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Kopeck%FD&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

57. *Broniowski v. Poland*, judgment, Application no. 31443/96, 22 June 2004, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Broniowski&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

58. *Nadbiskupija Zagrebačka v. Slovenia*, decision, Application no. 60376/00, 27 May 2004 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Zagreba%u010Dka&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

59. *Janter v. Slovakia*, judgment, Application no. 39050/97, 4 March 2003 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=JANTNER&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

60. *Jasiūnienė v. Lithuania*, judgment, Application no. 41510/98, 6 March 2003 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Jasi%u016Bnien%u0117&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

61. *Jerzy Broniowski v. Poland*, decision, Application no. 31443/96, 19 December 2002 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=3&portal=hbkm&action=html&highlight=BRONIOWSKI&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

62. *The Synod College of The Evangelical Reformed Church of Lithuania v. Lithuania*, decision, Application no. 44548/98, 5 December 2002 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Synod%20%7C%20College&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

63. *The former king of Greece & Others v. Greece*, judgment (just satisfaction), Application no. 25701/94, 28 November 2002 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=The%20%7C%20former%20%7C%20king%20%7C%20of%20%7C%20Greece&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

64. *Joseph Polacek and Libuse Polackova v. the Czech Republic*, decision, Application no. 38645/97, 10 July 2002 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=POLACEK&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

65. *Peter Gratzinger and Eva Gratzingerova v. the Czech Republic*, decision, Application

no. 39794/98, 10 July 2002 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=GRATZINGER&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

66. *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany*, judgment, Application no. 42527/98, 12 July 2001 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Prince%20%7C%20Hans-Adam&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

67. *Jan Malhou v. the Czech Republic*, decision, Application no. 33071/96, 13 December 2000 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=Malhou&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

68. *Lithgow and Others v. the United Kingdom*, judgment, Application no. 9006/80; 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81, 8 July 1986 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Lithgow&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

69. *James and Others v. the United Kingdom*, judgment, Application no. 8793/79, 21 February 1986 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=James&sessionid=79456225&skin=hudoc-en>>.

Europos Teisingumo Teismo (2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai – ES Teisingumo Teismo) praktika

70. 2008 m. gruodžio 4 d. sprendimas *Krystyna Zablocka-Weyhermüller* prieš *Badeno–Virtembergo* federalinę žemę (C-221/07, Rink. p. I-09029).

71. 2008 m. gegužės 22 d. sprendimas *Halina Nerkowska* prieš *Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Koszalinie* (C-499/06, Rink. p. I-03993).

72. 2006 m. spalio 26 d. sprendimas *K. Tas-Hagen, R. A. Tas* prieš *Raadskamer WUBO van de Pensioen- en Uitkeringsraad* (C-192/05, Rink. p. I-10451).

Lietuvos teismų sprendimai

73. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. gruodžio 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 153-7836.

74. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2005, nr. 152-5605.

75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 2 d. nutartis c. b. pareiškėjas *Kauno žydų religinė bendruomenė*, Nr. 3K-3-97/2009, kat. 114.8.2; 114.11; 128.2.

76. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 26 d. nutartis administracinėje byloje pareiškėjas Mažesniųjų Brolių Ordino Lietuvos Šv. Kazimiero Provincijos Kauno Šv. Jurgio Konventas, Nr. A2-942/2007, kat. 11.11.

77. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2002 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje *Kauno žydų religinė bendruomenė v. Kau- no m. taryba*, Nr. A7-403/2002.

78. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. lapkri- čio 19 d. sprendimas administracinėje byloje *Kauno žydų religinė bendruomenė v. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Švietimo ir mokslo ministerija, Kauno miesto savivaldybės administracija, Vilniaus dailės akademija*, Nr. I-1379-142/2009, kat. 1.2; 11.1; 11.9; 11.11.

79. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balan- džio 20 d. sprendimas administracinėje byloje *Trakų rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras v. Elektrė- nų savivaldybės administracija ir Vilniaus apskrities viršininko administracija*, Nr. I-546-281/2009, kat. 11.5.3, 11.11.

80. Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. pareiškėjas *Kauno žydų religi- nė bendruomenė*, Nr. A2-1377-173/2008; kat. (S) 122.4; 124.2.2.

81. Klaipėdos apygardos administracinio teismo 2008 m. birželio 9 d. sprendimas administracinėje byloje *Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnai- čių Kongregacija v. Palangos miesto savivaldybė ir Klaipėdos apskrities viršininko administracija*, Nr. I-278-162/2008; kat. 1.7.

Elektroniniai dokumentai

82. US welcomes Lithuanian compensation for Jews; Euro-Asian Jewish Congress; 26 June 2011 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://eajc.org/page32/news24543.html>>.

83. Lithuanian parliament adopts compensation bill for looted Jewish property; World Jewish Congress; 2011 m. birželio 23 d. [interaktyvus]. Prie- ga per internetą: <www.worldjewishcongress.org/

en/news/10360/lithuanian_parliament_adopts_compensation_bill_for_looted_jewish_property>.

84. Round table: Property Restitution/Compensation: General measures to comply with the European Court's Judgments, conclusions (Bucarest, 17 February 2011) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Source/Docu- ments/HRTF/TR%2002.11/Conclusions14022011_ENG.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Source/Documents/HRTF/TR%2002.11/Conclusions14022011_ENG.pdf)>.

85. Execution of Strasbourg Court's judgments on property restitution/compensation – round table in Bucharest [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1747571&Site=COE>>.

86. Pasaulio žydų restitucijos organizacijos kreipimasis į LR Ministrą Pirmininką A. Kubilių [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[holocaustinthebal- tics.com/wp-content/uploads/2010/11/2009Feb7WJ ROtoPMKubilius.pdf](http://holocaustinthebaltics.com/wp-content/uploads/2010/11/2009Feb7WJROtoPMKubilius.pdf)>.

87. Clinton thanked Lithuania for efforts to compensate for Jewish property – Ažubalis [interak- tyvus]. Prieiga per internetą: <<<http://holocaustintthebaltics.com/wp-content/uploads/2010/11/2010Nov16AzubalisThankedByClinton.pdf>>.

88. Closing Remarks by Amb. Stuart Eizenstat, special adviser on Holocaust issues to the Secretary of State, Prague, Czech Republic, June 9 2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.claimscon.org/index.asp?url=eizenstat-60910>>.

89. Memorandum to the Lithuanian Govern- ment. Assessment of the progress made in imple- menting the 2004 recommendations of the Council of Europe Commissioner for Human Rights; Stras- bourg, 16 May 2007; CommDH(2007)8 [interakty- vus]. Prieiga per internetą: <[https://wcd.coe.int/wcd/ ViewDoc.jsp?id=1134263&Site=CommDH&Back ColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC6 5B&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1134263&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679)>.

90. Report by Mr. Alvaro Gil-Robles commis- sioner for human rights, on his visit to Lithuania for the attention of the Committee of Ministers and the Parliamentary Assembly, Strasbourg, 12 Febru- ary 2004, CommDH(2004)6, 23 – 26 NOVEMBER 2003 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[https:// wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=113461&Site=C o mmDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorI ntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=113461&Site=C ommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorI ntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679)>.

LAW ON GOOD WILL COMPENSATION FOR THE IMMOVABLE PROPERTY OF JEWISH RELIGIOUS COMMUNITIES IN CONTEXT OF INTERNATIONAL AND EUROPEAN UNION LAW

Nika Bruskina

S u m m a r y

The adoption of the Law resulted from lengthy legal and political debates. The enactment of the Law was influenced by different sources: the national legal acts and inducement of foreign countries, settlements between states, acts (resolutions, declarations, reports) of international organizations and Jewish nongovernmental organizations. Invoking the practice of the United Nations Human Rights Committee, the ECtHR and the Court of Justice of the EU it can be stated that the Republic of Lithuania could not be obliged to compensate the Jewish religious communities of Lithuania for their existing immovable property which was unlawfully expropriated by the totalitarian regimes during the occupation. Adopting this Law, the Republic of Lithuania undertook positive obligations to give such compensation. Accordingly the nonfulfillment or undue fulfillment of the aforementioned undertakings can be challenged in the United Nations Human Rights Committee, the ECtHR and the Court of Justice of the EU in some aspects. It should be noted that adopting the Law some doubts concerning the discrimination of other (not Jewish) religious communities which have

no successors were raised, since under the Law the compensation is awarded only to Jewish religious communities. It seems that with this regard the Law does not contravene the practice of the United Nations Human Rights Committee and the ECtHR. It is deemed that the amount of compensation is “reasonably related” to its value and does not violate Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The provisions of the Law which set a cap on compensation awards (LTL 128 million) and provide for payment in instalments should be evaluated positively, since the ECtHR is of the same view and such a national regulation was recommended during the Round Table “Property Restitution/Compensation: General measures to comply with the European Court’s Judgments” which was held on 17 February 2011. However, the fact that the concrete parts of compensation awards are not enshrined in the Law raises some doubts, since it can contravene the principles of legal security and legal certainty which were emphasized both in the practice of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania and the practice of the ECtHR.

Iteikta 2011 m. spalio 10 d.

Priimta publikuoti 2012 m. kovo 28 d.